

# ความสัมพันธ์ตุรกี-จีน : จากปัญหาอุยกูร์ถึงความเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์บนทางสายไหมใหม่และความเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์

Turkey-China Relations: From the Uyghur Issue to a Strategic Partnership under New Silk Road and Constructive Engagement

---

มานิชญ์ อารีย์<sup>1</sup>

---

---

1. อาจารย์ประจำ สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

## บทคัดย่อ

### ความสัมพันธ์ตอร์กี-จีน : จากปัญหาอุยกูร์ถึงความเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ บนทางสายไหมใหม่และความเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์

ความสัมพันธ์ระหว่างตอร์กีกับจีนที่ผ่านมาต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นเพราะทั้งสองประเทศอยู่ตัวตรงข้ามกัน ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาชนกลุ่มน้อยอุยกูร์ยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะตอร์กีถือว่าชาวอุยกูร์คือพี่น้องชาติพันธุ์เดียวกับชาวเติร์ก ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันทั้งทางภาษาและวัฒนธรรมของประเทศตอร์กี ตอร์กีมักจะวิพากษ์วิจารณ์จีนว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงขั้นเข้าชายเข้าล้าंगเผ่าพันธุ์ชาวอุยกูร์ ในขณะที่จีนจะกล่าวหาว่าตอร์กีให้การสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนชาวอุยกูร์ในมณฑลซินเจียง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทั้งสองประเทศได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างก้าวกระโดดและทะยานสู่ยุคใหม่ในการขยายความร่วมมือระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่จีนเสนอโครงการเส้นทางสายไหมใหม่หรือความริเริ่มเส้นทางและแถบเศรษฐกิจใน ค.ศ. 2013 ซึ่งคาดหวังกันว่าจะสามารถยกระดับความสัมพันธ์สู่ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างกันต่อไป โดยจีนมองว่าตอร์กีคือจุดเชื่อมต่อสำคัญของแถบเศรษฐกิจในเส้นทางสายไหมที่จะเชื่อมจีนและเอเชียกับยุโรปโดยทางบก ในอีกด้านหนึ่งตอร์กีต้องการพัฒนาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนมากขึ้นเพื่อโอกาสทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหลังจากที่เผชิญวิกฤตทางการเมืองกับสหรัฐฯ มาต่อเนื่อง แต่กระนั้นประเด็นที่น่าสนคือจีนกับตอร์กีจะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไรท่ามกลางจุดยืนที่ต่างกันต่อปัญหาอุยกูร์ และตอร์กีในฐานะที่เป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในโลกมุสลิมจะยังคงสนับสนุนชาวอุยกูร์และพัฒนาความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์เพื่อความร่วมมือกับจีนควบคู่กันไปได้อย่างไร หรือจะละทิ้งอุยกูร์เพื่อแลกกับการลงทุนของ

จีน บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอภูมิหลังประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างตอร์กี้กับจีนและวิเคราะห์ความพยายามในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ผ่านโครงการความร่วมมือแถบเศรษฐกิจเส้นทางสายไหม ตลอดจนการวิเคราะห์แนวทางการดำเนินนโยบายที่เปลี่ยนไปของตอร์กี้ต่อจีนในประเด็นปัญหาอุยกูร์ หรือที่อาจเรียกว่าแนวทาง “การเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์”

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ตอร์กี้ - จีน, เส้นทางสายไหมใหม่, ปัญหาอุยกูร์, หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์, การเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์

## ABSTRACT

### Turkey-China Relations: From the Uyghur Issue to a Strategic Partnership under New Silk Road and Constructive Engagement

Turkey-China relations have experienced some setbacks and have been hampered by the fact that both were at the opposing side of the Cold War. Moreover, their relationship has been complicated by the Uyghur issue, who Turkey considers as “Turk ethnic brethren” having close cultural and linguistic links with Turkey. Turkey has accused China of violating human rights and committing genocide against Uyghurs. China has also accused Turkey of supporting Uyghur’s separatist movement in Xijiang province. However, presently, they are pursuing rapid development in a positive direction and have entered a new period of enhanced cooperation between the two countries especially after China proposed its “Belt and Road Initiative project in 2013, with the hope to elevate relations to a higher level, i.e. to that of a strategic partnership. China considers Turkey as a crucial link in the Silk Road economic belt connecting China, Asia and Europe on an overland route. Turkey also desires to have closer relations with China for its political and economic prospects, especially after facing the greatest diplomatic crisis with the United States in recent years. But how can China–Turkey relations grow despite differences over the Uyghur issue, and how can Turkey, who plays an important role in Muslim World, develop a strategic relationship of cooperation with China while continuing its support for Uyghur, or will Turkey abandon Uyghur

in favor of China's investment? This article aims to present a historical background and analyze the development of relations between Turkey and China in their attempt to forge a strategic partnership through "Belt and Road Initiative". The study also analyzes the change of Turkey's approach towards China over the Uyghur issue through what can be described as "Constructive Engagement"

Keywords: Turkey-China Relations, New Silk Road, Uyghur Issue, Strategic Partnership, Constructive Engagement

## บทนำ

ชนชาติเติร์กและจีนมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอย่างยาวนานกว่า 2,000 ปีก่อนคริสตศักราช เคยเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เหมือนกันในอดีตโดยมีความเชื่อมโยงกันทางการค้าและวัฒนธรรมบนเส้นทางสายไหมโบราณ (Ancient Silk Road) ด้วยระยะทางที่ห่างไกลกันจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman) และจักรวรรดิจีนจึงไม่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันมากนัก จนกระทั่งถึงช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากขึ้น แต่กระนั้นหากย้อนประวัติศาสตร์ไปช่วงก่อนที่ชาวเติร์ก (Turks) จะเข้าไปยึดครองดินแดนอนาโตเลีย (ปัญญา วิพัฒนานันท์ 2015 : 13) อาจกล่าวได้ว่า เติร์กกับจีนเป็นเพื่อนบ้านกันมาก่อนแล้ว เพราะในยุคนั้นชาวเติร์กถูกเรียกว่า “Tu-jue” หรือเรียกขานอีกชื่อหนึ่งว่าชนเผ่าก๊อกเติร์ก (Gokturks) ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของเติร์กในช่วง 2000 ปีนี้ได้ก่อร่างสร้างความสัมพันธ์ให้ชาวจีนกับชาวเติร์กได้มาเจอกัน และจากยุคอาณาจักรก๊อกเติร์กนี้เองที่ทำให้ตุรกีต้องมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจีนจนถึงปัจจุบันผ่านชนเผ่าต่าง ๆ ของชาวเติร์ก ( Mehmet Soylemez, 2017) รวมทั้งชาวอุยกูร์ (Uyghur)

เส้นทางสายไหม หรือ Silk Road เป็นเส้นทางการค้าที่โด่งดังในอดีต ผู้คนจำนวนมากใช้เส้นทางนี้ติดต่อการค้าและมีปฏิสัมพันธ์กัน อันนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรจีนกับออตโตมันอย่างไม่เป็นทางการ จนกระทั่งในช่วงปลายอาณาจักรออตโตมันทั้งสองก็ยังไม่ได้สถาปนาความสัมพันธ์กันโดยตรง แต่ใช้การติดต่อราชการกันผ่านตัวแทนสถานทูตของตนในยุโรป

ภายหลังอาณาจักรออตโตมันล่มสลายและถูกแทนที่ด้วยสาธารณรัฐตุรกีหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนไม่ราบรื่นนัก มีปัญหากันมาโดยตลอดเพราะมีจุดยืนต่างขั้วอุดมการณ์และค่ายการเมืองในยุคสงครามเย็น แต่ที่เป็นปัญหาทวีภาคิกันมาต่อเนื่องคือเรื่องชนกลุ่มน้อยมุสลิมอุยกูร์เชื้อสายเติร์กที่อาศัยอยู่ในมณฑลซินเจียง (Xinjiang)

จีนไม่พอใจตุรกีที่แสดงท่าทีสนับสนุนกลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชเตอร์กิสถานตะวันออกของชาวอุยกูร์ ในขณะที่ตุรกีนอกจากสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้แล้วยังวิพากษ์วิจารณ์จีนอย่างรุนแรงว่า ละเมิดสิทธิมนุษยชนและกระทำการที่เข้าข่ายฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวอุยกูร์

อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนไปในบริบทที่จีนต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและมีความขัดแย้งกับสหรัฐฯ มากขึ้น ประกอบกับการที่จีนนำเสนอโครงการเส้นทางสายไหมใหม่อีกครั้งใน ค.ศ. 2013 ซึ่งเชื่อมโยงกับตุรกีด้วย ทำให้ตุรกีมีความสำคัญมากขึ้นในสายตาของจีน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการแสวงหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์อย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างตุรกีกับสหรัฐฯ ก็ทำให้จีนมีความสำคัญมากขึ้นเช่นกันในสายตาของตุรกี ส่งผลให้ทั้งตุรกีและจีนมีความพยายามที่จะพัฒนาระดับความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างกัน แม้ปัญหาอุยกูร์จะยังคงดำรงอยู่และมีความอ่อนไหวที่จะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ตาม

ดังนั้น บทความนี้จึงต้องการศึกษาพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนที่มีทั้งโอกาสและความท้าทายในอนาคต ความพยายามในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างกัน จุดยืนของตุรกีต่อปัญหาอุยกูร์และการตอบสนองโครงการเส้นทางสายไหมใหม่ของจีน

### **ภูมิหลังประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองจักรวรรดิवादด้วยชาวอุยกูร์และมณฑลซินเจียง**

ในทศวรรษที่ 1870 อาณาจักรออตโตมันได้สนับสนุนการสถาปนาเอกราชสำหรับอาณาจักรคัชการ์ (Kashgar Khanate) ปัจจุบันคือเขตปกครองตนเองซินเจียง (Xinjiang) (Mehmet Soylemez, 2017) พื้นที่นี้ในอดีตเรียกว่า “อุยกูร์สถาน” (Uyghurstan) หรือ “เตอร์กิสถานตะวันออก” (East Turkestan) เป็นอาณาจักรของชาวอุยกูร์เติร์กที่สามารถดำรงอยู่อย่างอิสระมาอย่างยาวนานจนกระทั่งถูกจักรวรรดิ

แมนจู (Manchu) รุกรานใน ค.ศ. 1876 หลังจากต่อสู้กันมายาวนานกว่า 8 ปี จากนั้น พวกแมนจูได้เปลี่ยนชื่อดินแดนแห่งนี้เสียใหม่ว่า “ซินเจียง” หมายถึง “ดินแดนใหม่” หรือ “ชายแดนแห่งใหม่” ใน ค.ศ. 1884 ต่อมาเมื่อราชวงศ์แมนจูถูกโค่นโดยรัฐบาล ชาตินิยมจีนใน ค.ศ. 1911 เตอร์กิสถานตะวันออก หรือ ซินเจียง จึงตกอยู่ภายใต้การ ปกครองของรัฐบาลจีนดังกล่าว ต่อมาในค.ศ. 1933 ชาวอุยกูร์ทางใต้ของเตอร์กิสถาน ได้จัดตั้งสาธารณรัฐอิสลามเตอร์กิสถานตะวันออกขึ้น (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2017 : 32)

หลังอาณานิคมล่มสลายและการสถาปนาสาธารณรัฐใหม่คือประเทศ ตุรกีขึ้นมาใน ค.ศ. 1923 อังการพยายามที่จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งใน ค.ศ. 1934 จีนกับตุรกีได้เริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติคอมมิวนิสต์ (Communist revolution) และการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นมาใน ค.ศ. 1949 (People's Republic of China : PRC) ส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างตุรกี กับจีน เมื่อกองทัพจีนเข้าควบคุมพื้นที่ซินเจียง แคนนำหลายคนของสาธารณรัฐเตอร์กิ สถานตะวันออก (ค.ศ. 1944-1949) ได้หลบหนีเข้าไปอยู่ในประเทศตุรกี กล่าวคือ นาย อีชา ยูซุฟ อัลปเตกิน (İsa Yusuf Alptekin) และนายเมห์เมท อึมิน บูกรา (Mehmet Emin Bugra) พรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1955 ได้ประกาศเปลี่ยนชื่อเตอร์กิสถาน ตะวันออกเป็น “เขตปกครองตนเองซินเจียงชนชาติอุยกูร์ (the Xinjiang Uyghur Autonomous Region) ในระหว่างทศวรรษ 1950 และ 1960 ชาวอุยกูร์หลายพัน คนได้อพยพจากจีนเข้าไปอาศัยในประเทศตุรกี (Mehmet Soylemez, 2017)

ความสัมพันธ์ตุรกีกับจีนปรากฏรอยร้าวชัดเจนขึ้นเมื่อเกิดสงครามเกาหลีใน ค.ศ. 1950 เพราะทหารตุรกีและจีนอยู่คนละฝ่ายกัน ตุรกีส่งทหารไปร่วมกับสหรัฐฯ และสหประชาชาติในสงครามนี้กว่า 5,000 นายและส่งหมุนเวียนกันไปอีกรวมๆ แล้ว กว่า 25,000 นาย สงครามนี้ทำให้ทหารตุรกีกับทหารจีนเผชิญหน้าสู้รบกันเป็นครั้งแรก ภาพลักษณ์ของจีนในสายตาสังคมตุรกีเป็นไปในเชิงลบโดยมองจีนเป็นคอมมิวนิสต์ ชั่วร้าย (Tao Zan, 2009) ในทำนองเดียวกันจีนมองตุรกีด้วยสายตาที่ไม่เป็นมิตร

เพราะมองว่าเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังเป็นสมาชิกองค์กรสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) ที่อยู่ฝ่ายทุนนิยมตะวันตก (Capitalist West) ใน ค.ศ. 1960 เหมา เจ๋อ ตุง (Mao Zedong) ถึงกับเรียกนายอัดนัน เมนเดเรส (Adnan Menderes) นายกรัฐมนตรีตุรกีว่าเป็น “สุนัขของจักรวรรดินิยม” (Mehmet Soy-lemmez, 2017)

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนเริ่มปรับตัวดีขึ้น อันเนื่องมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน กล่าวคือ การที่สหรัฐฯ ปรับท่าทีต่อรัฐบาลจีนภายใต้การนำของเหมา เจ๋อ ตุง อีกทั้งจีนยังได้เข้าเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วย ใน ค.ศ. 1971 เป็นผลให้ในปีเดียวกันนี้ตุรกีได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับสาธารณรัฐประชาชนจีน (PRC) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ยังไม่มีความคืบหน้ามากนักในแง่ของการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน เพราะจีนปกครองด้วยระบบบอบคอมมิวนิสต์ ระบบเศรษฐกิจการค้าก็ปิดตัวจากโลกภายนอก

ตุรกีได้ให้การยอมรับหลักการ “จีนเดียว” (One China) โดยตัดความสัมพันธ์กับไต้หวัน ซึ่งนักวิเคราะห์มองว่าท่าทีของตุรกีเป็นผลมาจากปัจจัยการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะหลังจากมีการรัฐประหารในตุรกีเมื่อวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1980 ตุรกีในขณะนั้นถูกตัดออกจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) ทำให้ตุรกีมองหาพันธมิตรใหม่ที่เข้มแข็งเพื่อหนุนตุรกีต่อไป ซึ่งเป็นโอกาสที่ดี เพราะจีนเองก็เพิ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมมาสู่การเปิดการค้ากับโลกภายนอกอันเนื่องมาจากการปรับนโยบายเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้จีนกับตุรกีกลายมาเป็นหุ้นส่วนกันได้ไม่ยาก จากนั้นก็เริ่มมีการเยือนระหว่างผู้นำระดับสูงของทั้งสองประเทศหลายครั้ง โดยเฉพาะในฝั่งของผู้นำตุรกี เช่น ครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1981 เมื่อรัฐมนตรีพาณิชย์ตุรกี นาย เคมาล แคนเติร์ก (Kemal Canturk) เยือนจีน และในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน รัฐมนตรีต่างประเทศตุรกี นาย อิลเตอร์ เติร์กเมน (Ilter Turkmen) ก็ไปเยือนจีนด้วย ต่อมาใน

ธันวาคม ค.ศ. 1982 ประธานาธิบดีตุรกี นาย เกนาน อีฟเรน (Kenan Evren) และ  
ในกรกฎาคม ค.ศ. 1985 โดยนายกรัฐมนตรีตุรกี ทูท ออซาล (Turgut Ozal) เป็นต้น  
(Nurettin AKCAY, 2017) ผู้นำระดับสูงของจีนหลายคนก็เดินทางเยือนตุรกีเช่นกัน  
ทั้งนี้สะท้อนว่า ทั้งสองประเทศมีความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง  
กัน แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนักในแง่ของการสร้างความร่วม  
มือหรือข้อตกลงระหว่างกัน

### ความสัมพันธ์หลังสงครามเย็นและปัญหาอุยกูร์

การสิ้นสุดของสงครามเย็นทำให้สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีน  
กลับมายุ่งยากอีกครั้ง โลกยุคหลังสงครามเย็นทำให้หลายประเทศไม่ได้อยู่ในความ  
สนใจของตะวันตกทั้งที่เคยเป็นพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กันมาก่อน กล่าวคือ เมื่อไม่มี  
สหภาพโซเวียต มหาอำนาจตะวันตกก็ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเหลียวแลประเทศที่  
หมดความสำคัญลงไป ตุรกีก็เป็นหนึ่งในนั้น ในขณะเดียวกันการล่มสลายของโซเวียต  
นำไปสู่การแตกตัวเป็นเอกราชของชาวเติร์กต่างๆ ในเอเชียกลาง ตุรกีในฐานะที่  
วางตัวเป็นศูนย์กลางหรือผู้นำของชาวเติร์กโลก (Turkic World) ได้ขยายบทบาท  
ทางการทูตของตัวเองมาทางตะวันออกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ตุรกี  
ต้องมโนนโยบายเข้าไปเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยชาวอุยกูร์ในซินเจียงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในทศวรรษที่ 1990 เมื่อเกิดปัญหาการต่อสู้เพื่อเรียกร้องอิสรภาพของชาวอุยกูร์  
ขึ้นมาในดินแดนเตอร์กิสถานตะวันออก หรือซินเจียง ประธานาธิบดีตุรกี นายตุรกีท  
ออซาล กล่าวกับนายอีชา ยูซุฟ อัลปเตคิน ผู้นำอุยกูร์ ซึ่งลี้ภัยอยู่ในตุรกีตั้งแต่ ค.ศ.  
1949 ว่า “เขาปรารถนาจะเห็นมาตุภูมิในอดีตของชาวเติร์กเป็นประเทศที่มีอิสรภาพ”  
(Mehmet Soylemez, 2017) นโยบายสนับสนุนอุยกูร์ยังคงดำเนินต่อไปและสะท้อนให้  
เห็นชัดเจนมากขึ้นจากการให้การตั้งชื่อสวนสาธารณะแห่งหนึ่งในกรุงอิสตันบูลตามชื่อ  
ของ “อัลปเตคิน” (ค.ศ. 1995) ไม่นานก่อนที่เขาจะเสียชีวิตลง นายเรเจป ตอยยิป  
แอร์ดูฆอน (Recep Tayyip Erdogan) ประธานาธิบดีซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายก

เทศมนตรีกรุงอิสตันบูล ได้แสดงความสรรเสริญอัลป์เตคินอย่างมากในระหว่างพิธีเปิดสวนสาธารณะแห่งนี้โดยไม่สนใจเสียงประท้วงจากประเทศจีนเลย ทางกรจีนไม่พอใจอย่างมากและพยายามเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ แต่นายอัครดุนอกกล่าวในประเด็นนี้ว่า “เราเชื่อว่าการเปลี่ยนชื่อสวนสาธารณะแห่งนี้จะเป็นการหยามเกียรติไม่เฉพาะต่อประเทศตุรกีเท่านั้นแต่รวมไปถึงชาวเติร์กทั่วโลกทั้งหมด” (Mehmet Soylemez, 2017) นอกจากนี้ ตุรกีได้สร้างอนุสรณ์สถานรำลึกถึงวีรชนชาวเตอร์กิสถานตะวันออก ซึ่งสูญเสียชีวิตในระหว่างการต่อสู้เพื่อเอกราช ท่าทีเช่นนี้สะท้อนชัดว่าตุรกีให้ความสำคัญและการสนับสนุนชนชาติเติร์กทั่วโลกโดยเฉพาะชาวอุยกูร์ในซินเจียง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนไม่สามารถเดินหน้าได้มากนัก การเยือนกันระหว่างผู้นำระดับสูงก็ลดลง ดังจะเห็นได้ว่าระหว่าง ค.ศ. 1991–2000 ไม่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงของจีนเดินทางเยือนตุรกีเลยเพราะมองว่าตุรกีมีความเห็นใจกลุ่มขบวนการที่จีนเรียกว่า พวกแบ่งแยกดินแดนชาวอุยกูร์ จีนพยายามส่งสัญญาณให้ตุรกีระมัดระวังในการวางท่าทีต่อกรณีนี้

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนเริ่มปรับตัวดีขึ้นอันเป็นผลมาจากบทบาทของจีนที่เพิ่มมากขึ้นในเวทีโลก ทำให้ตุรกีซึ่งในขณะนั้นที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของทหารต้องหันมาให้ความสำคัญกับนโยบายต่อจีน โดยเฉพาะเรื่องการค้าและความมั่นคง ซึ่งใน ค.ศ. 1995 ผู้บัญชาการกองทัพอากาศตุรกีได้เดินทางเยือนจีน และในปีถัดมาปรากฏว่าตุรกีได้ทำข้อตกลงลับกับจีนว่าด้วยการผลิตขีปนาวุธร่วมกัน ต่อมาใน ค.ศ. 1997 ตุรกีเริ่มซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์และเทคโนโลยีจากจีนเป็นครั้งแรก ซึ่งส่งผลให้ตุรกีสามารถพัฒนาต่อ ยอดสู่การผลิตขีปนาวุธระยะสั้นของตัวเองได้ (Richard Weitz, 2010)

ในเวลาเดียวกัน รัฐบาลตุรกีได้ปรับเปลี่ยนท่าทีของตัวเองต่อประเด็นปัญหาอุยกูร์ โดยพยายามสร้างความเชื่อมั่นว่าตุรกีให้ความสำคัญกับจีนมากขึ้นและลดการสนับสนุนอุยกูร์ลง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าหลังจากที่นายอัลป์เตคินเสียชีวิต ทางกรตุรกีได้โน้มน้าวให้ปัญญาชนอุยกูร์ที่ลี้ภัยในตุรกีออกไปจากประเทศ อีกทั้งใน ค.ศ. 1998 มี

การออกคำสั่งห้ามเจ้าหน้าที่จากทุกหน่วยงานของรัฐเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดโดยอุยกูร์ และจำกัดกิจกรรมต่างๆ ในตุรกีที่จัดโดยกลุ่มสนับสนุนการสร้างรัฐเตอร์กิสถานตะวันออก (Pro- East Turkestan) ใน ค.ศ. 1999 ตำรวจตุรกีได้จับกุมผู้ต้องสงสัยสมาชิกองค์กรปลดปล่อยเตอร์กิสถานตะวันออก (East Turkestan Liberation Organization) (Mehmet Soylemez, 2017)

ในช่วงต้นค.ศ. 2000 ตุรกียังได้บรรลุความร่วมมือด้านการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ อันเป็นความเคลื่อนไหวที่สำคัญมากเพราะถูกมองว่าเป็นการประกาศไม่สนับสนุนขบวนการเตอร์กิสถานตะวันออกอย่างชัดเจน ท่าทีดังกล่าวทำให้จีนพอใจอย่างมากและนำไปสู่การเดินทางเยือนตุรกีโดยประธานาธิบดี เจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin) ของจีนใน ค.ศ. 2000 การเยือนครั้งนี้นำไปสู่การลงนามแถลงการณ์ร่วมของผู้นำทั้งสองประเทศ ในการยกระดับการขยายความสัมพันธ์ทวิภาคีและความเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน ทั้งนี้ ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในแง่ของการพัฒนาความสัมพันธ์ที่กระชับระหว่างจีนกับตุรกีในเวลาต่อมา เห็นได้จากหลายกรณี เช่นใน ค.ศ. 2002 จีนยอมให้ผู้นำพรรคขบวนการชาตินิยม หรือ (Nationalist Movement Party : MHP) เดินทางเยือน มืองอูร์มฉี (Urumqi) และ เมืองคัชการ์ (Kashgar) เป็นครั้งแรก นอกจากนี้ในปีเดียวกันนี้เองที่การเมืองตุรกีเริ่มเข้าสู่บริบทใหม่หลังจากพรรคยุติธรรมและการพัฒนา (Justice and Development Party: AKP) ชนะการเลือกตั้ง โดยนายอ์ดุดอนได้ก้าวขึ้นเป็นผู้นำประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ ในยุคนี้นิัฐบาลตุรกีจะให้ความสำคัญกับนโยบายต่างประเทศที่หลากหลายต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง แอฟริกา รัสเซีย และจีน (Mehmet Soylemez, 2017)

แม้ว่าอ์ดุดอนจะเคยแสดงออกว่าสนับสนุนอุยกูร์ตั้งแต่สมัยที่เป็นนายกรัฐมนตรีอิสตันบูล แต่เมื่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เขาก็ยังคงสานต่อนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับจีนอย่างไม่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างกันมีการเติบโตขยายตัวต่อเนื่องจนกระทั่งมีมูลค่าสูงถึง 2 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ใน ค.ศ.2010 ซึ่งถือว่าสูงขึ้นมากเมื่อเทียบ

กับตัวเลขมูลค่าการค้าระหว่างกันใน ค.ศ. 2002 ที่มีเพียง 1.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ (Mehmet Soylemez, 2017)

นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศยังได้ยกระดับความสัมพันธ์ทวิภาคีมากขึ้นจากที่รัฐบาลทหารก่อนหน้าได้ปูทางไว้ โดยใน ค.ศ. 2009 ทหารระดับสูงของตุรกีได้เดินทางเยือนจีนและลงนามข้อตกลงกับรัฐบาลจีนว่าด้วยการซ้อมปฏิบัติการทางทหารร่วมกัน ตลอดจนการขยายความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมเพื่อการป้องกันประเทศระหว่างกัน ส่งผลให้ใน ค.ศ. 2010 กองทัพอากาศของจีนได้ส่งเครื่องบินรบหลายลำเข้าร่วมภารกิจฝึกซ้อมปฏิบัติการทางทหารประจำปีของตุรกี ถือเป็นครั้งแรกที่สมาชิกนาโต้ (NATO) ร่วมฝึกซ้อมทางทหารกับกองทัพอากาศของจีน

ใน ค.ศ. 2010 เช่นกัน นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) ของจีนได้เดินทางไปพบกับนายกรัฐมนตรีฮาร์ดุดอน เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างกัน การพบปะกันครั้งนั้นได้นำไปสู่การลงนามร่วมกันมากมาย ด้วยบรรยากาศความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทำให้นายฮาร์ดุดอนพยายามใช้โอกาสนี้ผลักดันให้ตุรกีเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Cooperation Organization: SCO) (Raffaello Pantucci and Alexandros Petersen, 2013) ให้ได้แต่ด้วยความที่จีนและรัสเซียยังกังวลกับอิทธิพลของตุรกีในเอเชียกลางและมณฑลซินเจียง จึงปฏิเสธการเข้าร่วมของตุรกีด้วยความไม่มั่นใจไม่ให้เกิดความขุ่นเคืองกัน แต่ก็รับตุรกีเข้าเป็นประเทศหุ้นส่วนคู่เจรจาของ SCO

### **การทูตและความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์**

นับจากค.ศ. 2009 มีการเยือนกันของผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศ การเยือนกันในช่วงนี้เน้นที่ภารกิจความร่วมมือทางทหารหรือการซ้อมรบ ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยระหว่างวันที่ 24 – 29 มิถุนายน ค.ศ. 2009 นายอับดุลลอฮ์ กุล (Abdullah Gul) ถือเป็นประธานาธิบดีคนแรกของตุรกีที่เดินทางเยือนจีนในรอบ 14 ปี โดยเขาได้พบปะพูดคุยกับประธานาธิบดีหู

จินเทา (Hu Jintao) และเข้าร่วมประชุมว่าด้วยความสัมพันธ์ทางธุรกิจระหว่างจีนกับตุรกี ที่สำคัญคือได้เดินทางเยือนอูร์มณี เมืองหลวงของมณฑลซินเจียง ในโอกาสนี้ได้เรียกร้องให้ชาวอุยกูร์ทำหน้าที่เป็น “สะพานมิตรภาพ” (friendship bridge) เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีน

ในระหว่างปลายเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม ค.ศ. 2010 กองทัพอากาศตุรกีและจีนได้ร่วมกันฝึกซ้อมที่เมืองkonya (Konya) ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ทางการทหารระดับสูงสุดระหว่างกัน หลังจากภารกิจทางทหารเสร็จสิ้นไม่กี่สัปดาห์ นายกรัฐมนตรีจีนได้เยือนตุรกีและลงนามข้อตกลง 8 ฉบับที่ครอบคลุมภาคการขนส่ง พลังงาน การเงิน การธนาคาร การค้า และวัฒนธรรม ข้อตกลงเหล่านี้รวมไปถึงโครงการสร้างระบบรถไฟความเร็วสูงในตุรกีโดยบริษัทของจีนที่มีมูลค่ากว่า 2 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ผลจากการเยือนครั้งนี้ทั้งสองประเทศยังตกลงที่จะใช้สกุลเงินของตัวเอง (หยวนและลีรา) แทนดอลลาร์สหรัฐฯ ในการค้าขายระหว่างกัน พร้อมกับตั้งเป้าเพิ่มมูลค่าการค้าให้ถึง 5 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ภายใน ค.ศ. 2015 และ 1 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ภายใน ค.ศ. 2020 (Karen Kaya, 2013 : 4) นอกจากนี้ ผู้นำทั้งสองยังได้ลงนามในคำประกาศร่วมกันในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ การทำงานร่วมกันในการต่อต้านการก่อการร้าย ความร่วมมือในการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ นายกรัฐมนตรีเวิน เจียเป่า ระบุถึงความสัมพันธ์จีนกับตุรกีว่าเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างกัน” เจียเป่า ยอมรับในอำนาจและอิทธิพลของตุรกีทั้งในระดับประชาคมระหว่างประเทศและภูมิภาคนี้ (Karen Kaya, Dorian Jones, 2012)

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2012 นายสี จิ้นผิง (Xi Jinping) รองประธานาธิบดีจีนในขณะนั้น (ต่อมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี) ได้เดินทางเยือนตุรกีเพื่อเน้นย้ำเป้าหมายการขยายมูลค่าทางการค้าระหว่างกัน จากนั้นในเดือนเมษายน นายฮั่วจุนฮวน นายกรัฐมนตรีตุรกีได้เดินทางเยือนปักกิ่งหรือเป่ย์จิง (Beijing) พร้อมกับรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมนายบินาลิ ยิลดริม (Binali Yildirim) เพื่อตอกย้ำความ

สำคัญของโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ร่วมกันหลายโครงการ และการเชิญชวนจีนมาลงทุนในตุรกีมากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมการส่งออกสินค้าตุรกีไปจีนด้วย ทั้งสองฝ่ายยังส่งสัญญาณขยายความร่วมมือในข้อตกลงด้านต่างๆ ทั้งภาคพลังงาน การก่อสร้าง อุตสาหกรรมยานยนต์ การธนาคาร เทคโนโลยี และการสื่อสารโทรคมนาคม (Raffaello Pantucci and Alexandros Petersen, 2012)

### (Anatolian Eagle 2010) กับภูมิทัศน์การเมืองระหว่างประเทศ

“อินทรีอานาโตเลีย” คือ (Anatolian Eagle) ชื่อเรียกของปฏิบัติการซ้อมรบของกองทัพอากาศตุรกีที่จัดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 2001 และจัดขึ้นทุกปีที่เมืองคอนยา (Konya) โดยในแต่ละครั้งจะมีการเชิญบางประเทศเข้าร่วมฝึกซ้อมด้วย ประเทศที่ได้รับเชิญบ่อยครั้งได้แก่ สหรัฐฯ และอิสราเอล นอกจากนี้สมาชิกนาโต้บางประเทศก็ได้รับเชิญให้เข้าร่วมในบางครั้ง เช่น ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี เบลเยียม และเนเธอร์แลนด์ในบางโอกาสก็เชิญประเทศมุสลิมอย่าง ปากีสถาน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และจอร์แดนเข้าร่วมด้วย

มีการฝึกซ้อมครั้งหนึ่งที่น่าสนใจคือ ระหว่างวันที่ 20 กันยายน – 4 ตุลาคม 2010 เพราะทำให้ภูมิทัศน์การเมืองระหว่างประเทศมีการปรับเปลี่ยนอย่างมีนัยสำคัญโดยในครั้งนี้ตุรกีได้เชิญจีนเข้าร่วมด้วย ถือเป็นครั้งแรกที่จีนมีโอกาสร่วมซ้อมกับสมาชิกนาโต้โดยสหรัฐฯ และอิสราเอล ฝั้มองการซ้อมปฏิบัติการทางทหารครั้งนี้ อย่างวิตกกังวล สหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยที่ตุรกีจะนำเครื่องบิน F16s มาร่วมฝึกในครั้งนี้ เพราะเกรงว่าจีนจะเข้าถึงข้อมูลสำคัญทางเทคนิคที่เป็นความลับของเครื่องบินรบรุ่นนี้ ด้วยเหตุนี้ตุรกีจึงเปลี่ยนมาใช้รุ่น F4s ในการซ้อมกับจีนครั้งนี้แทน สหรัฐฯ ยังขอให้รัฐมนตรีต่างประเทศและรัฐมนตรีกลาโหมของตุรกีให้ข้อมูลของปฏิบัติการซ้อมรบร่วมกับจีนอย่างละเอียด

เหตุผลหนึ่งที่สำคัญที่ตุรกีเชิญจีนเข้าร่วมอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างตุรกีกับอิสราเอล จากกรณีที่อิสราเอลได้โจมตีเรือบรรทุกขีปนาวุธของตุรกี

ในระหว่างที่กำลังเดินทางไปฉนวนกาซ่า (Gaza) เพื่อส่งมอบความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมให้กับชาวกาซ่าใน ค.ศ. 2010 ทำให้มีคนเสียชีวิต 19 รายในจำนวนนี้เป็นสัญชาติตุรกี 9 ราย จึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ตุรกีกับอิสราเอลตึงเครียดหนักมากขึ้น ในขณะที่จีนมีการแสดงท่าทีชัดเจนด้วยการประณามอิสราเอลอย่างเปิดเผย จึงเป็นเหตุผลให้ตุรกีเชิญจีนส่งเครื่องบินร่วมซ้อมรบแทนที่อิสราเอล (Karen Kaya, 2013)

การฝึกซ้อมครั้งนี้ยังเกิดขึ้นในช่วงที่ตะวันตกกำลังจับจ้องนโยบายต่างประเทศของตุรกีด้วยสายตาที่เคลือบแคลง ไม่ว่าจะเป็นการปรับความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับอิหร่านและซีเรีย ในเวลาเดียวกันก็หันมาตึงเครียดกับอิสราเอล ทั้งหมดนี้ทำให้ตะวันตกรู้สึก ว่าตุรกีกำลังออกห่างจากตะวันตกและเป็นสมาชิกนาโต้ที่ไม่น่าไว้วางใจอีกต่อไป ทั้งนี้ตะวันตกเริ่มกังวลต่อนโยบายของตุรกีมากขึ้นเพราะตุรกีมีท่าทีประนีประนอมกับกรณีนิวเคลียร์ของอิหร่านอย่างเห็นได้ชัด โดยเชื่อว่าตุรกีไม่ใช่เป้าหมายของนิวเคลียร์อิหร่าน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2010 ตุรกีโหว่ตาค้านมติที่เสนอให้ลงโทษอิหร่านในการประชุมคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ ทำให้เกิดปัญหาในความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และยุโรปอย่างมาก จนเป็นที่กล่าวกันว่าตะวันตกได้เสียตุรกีไปแล้ว (Karen Kaya, 2013) ความสัมพันธ์ยังมีปัญหาหนักมากขึ้นเมื่อตุรกีมีปัญหาเกี่ยวกับอิสราเอลจากกรณีการโจมตีเรือบรรทุกน้ำมันของตุรกีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ตุรกีได้สร้างความไว้วางใจในกลุ่มนาโต้ได้อีกครั้งหลังจากตกลงยอมรับยุทธศาสตร์ใหม่ของนาโต้และตกลงให้นาโต้ติดตั้งระบบเรดาร์แจ้งเตือนล่วงหน้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบป้องกันขีปนาวุธของนาโต้ที่มีเป้าหมายสำคัญคือการต่อต้านขีปนาวุธของอิหร่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อป้องกันยุโรปจากการโจมตีของอิหร่าน (The Guardian, 2011) นอกจากนี้ จากการอุบัติขึ้นของเหตุการณ์อาหรับสปริง (Arab Spring) ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับอิหร่านและซีเรียอย่างมาก โดยตุรกีมีจุดยืนร่วมกับสหรัฐฯ ในการโค่นล้มประธานาธิบดีบาซาร์ อัล-อัสซาด ของซีเรียในขณะที่อิหร่านร่วมกับรัสเซียคัดค้านระบอบอัสซาดอย่างเต็มที่ ตุรกียังมีความกังวลต่อภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นจาก

การโจมตีของซีเรีย จนตุรกีถึงกับร้องขอให้นาโด้มาติดตั้งระบบขีปนาวุธแพทริออต (patriot missile)

ใน ค.ศ. 2013 ตุรกีและอิสราเอลได้เริ่มกระบวนการปรับความสัมพันธ์กันอีกครั้ง รวมทั้งระหว่างตุรกีกับสหรัฐฯ ด้วย และนับจากค.ศ. 2010 จีนก็ยังไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมการฝึกซ้อมทางทหารหรือ Anatolian Eagle อีกเลย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนจะไม่ได้รับเชิญอีกเลยแต่ทั้งสองประเทศก็ยังคงมีความร่วมมือทางทหารด้านอื่น ๆ ต่อไป โดยเฉพาะในภารกิจของกองทัพอากาศ มีการเยี่ยมเยียนกันบ่อยครั้งระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศ

ดังนั้น สถานการณ์อาหรับสปริงจึงเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ตุรกีกับสหรัฐฯ ทำงานใกล้ชิดกันมากขึ้นในการสนับสนุนกลุ่มต่อต้านนายบาซาร์ อัล อัสซาด ในขณะที่เดียวกันตุรกีกับจีนยังคงสานสัมพันธ์กันในระดับปกติ เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกันหลายมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการ “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” (One Belt One Road OBOR ต่อมาเรียกว่า Belt and Road Initiatives-BRI) หรือแนวเส้นทางสายไหมใหม่ใหม่สำหรับการค้าทางบก (Silk Road Economic Belt) ประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ประกาศการริเริ่มแนวเส้นทางค้าไหมทางบกนี้เมื่อวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 2013 ขณะเดินทางเยือนคาซัคสถาน โดยมีความเชื่อมโยงกับประเทศที่ตั้งตามแนวเส้นทางสายไหมเดิม ได้แก่ อินเดีย เปอร์เซีย ประเทศในแถบยุโรป และคาบสมุทรอาหรับ พาดผ่านไปยังเอเชียกลาง เอเชียตะวันตก (ตะวันออกกลาง) เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาสิทธิมนุษยชนและความเดือดร้อนของชาวอุยกูร์ที่ปรากฏในพื้นที่ถือว่าถูกรัฐบาลจีนกระทำความมากขึ้นเรื่อยๆ ก็เป็นข้อท้าทายในความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนอย่างต่อเนื่อง

### วิกฤติความสัมพันธ์ตุรกี-สหรัฐฯ กับความสำคัญของจีน

แม้ตุรกีและสหรัฐฯ จะเป็นพันธมิตรกันมายาวนานและเป็นสมาชิกนาโต้เหมือนกัน แต่ความสัมพันธ์ไม่ได้ราบรื่นมากนักโดยเฉพาะนโยบายของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาค

ตะวันออกกลางในช่วงอาหรับสปริงและเหตุการณ์ต่างๆ ในการเมืองระหว่างประเทศ อันนำไปสู่ปัญหาความตึงเครียดระหว่างกัน ที่สำคัญคือทำให้ตุรกีหันหาพันธมิตรอื่นอย่างรัสเซียและจีนมากขึ้น สาเหตุของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับสหรัฐฯ มีหลายประการ โดยอาจสรุปประเด็นปัญหาหลักๆ ดังนี้

1) ตุรกีเองเป็นหนึ่งในพันธมิตรสำคัญของสหรัฐฯ ในการโค่นล้มอัสซาด อีกทั้งยังให้การสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธฝ่ายกบฏบางกลุ่มด้วย แต่เมื่อสหรัฐฯ สนับสนุนและติดอาวุธให้กับหน่วยปกป้องประชาชนเคิร์ด หรือเรียกว่ากลุ่มเคิร์ด YPG (People Protection Units - YPG) ในซีเรีย ซึ่งตุรกีมองว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มก่อการร้ายที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของตุรกี ตุรกีได้แสดงความไม่พอใจหลายครั้งและให้สหรัฐฯ ตัดสินใจว่าจะเลือกเคิร์ด YPG หรือตุรกี แต่สหรัฐฯ ก็ยังคงติดอาวุธให้โดยอ้างว่าเพื่อให้เคิร์ดกลุ่มนี้ป้องกันตนเองและต่อสู้กับกลุ่มรัฐอิสลามหรือ กลุ่มไอเอส (Islamic State-IS) ในซีเรีย (มานิชญ์ อาร์ยิ, 2018 : 146)

2) ในค.ศ. 2016 มีความพยายามในการก่อรัฐประหารในตุรกีเพื่อโค่นล้มประธานาธิบดีแอร์ดูฆอน แต่ไม่สำเร็จ ตุรกีเชื่อว่าเป็นฝีมือของกลุ่มเฟตุลลอฮ์ กูเลน (Fethullah Gulen) นักการศาสนาชาวตุรกีและศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลนายแอร์ดูฆอน ที่เนรเทศตัวเองอยู่ในสหรัฐอเมริกา ตุรกีขอให้สหรัฐฯ ส่งตัวนายกูเลนให้ตุรกี แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ ทำให้ตุรกีไม่พอใจอย่างมากและมองว่าสหรัฐฯ อาจรู้เห็นเกี่ยวกับการรัฐประหารครั้งนี้ด้วย การรัฐประหารที่ล้มเหลวครั้งนี้ นอกจากกระทบต่อความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ แล้ว ยังเป็นโอกาสให้ตุรกีกับจีนใกล้ชิดกันมากขึ้น (Wang Jin, 2016)

3) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2018 สหรัฐฯ ประกาศมาตรการขึ้นภาษีเหล็กและอะลูมิเนียมกับตุรกีเป็นร้อยละ 50 และร้อยละ 20 ตามลำดับ ส่งผลให้ค่าเงินลีราของตุรกีอ่อนตัวหนักสุดในรอบหลายปี ตุรกีต้องเผชิญภาวะเศรษฐกิจที่หนักหน่วงทั้งนี้ สหรัฐฯ ใช้มาตรการนี้เพื่อตอบโต้กรณีที่ตุรกีปฏิเสธคำขอของสหรัฐฯ ให้ปล่อย

ตัวนายแอนดริว บรันสัน นักบวชคริสเตียนชาวสหรัฐฯ ที่ถูกทางการตุรกีจับกุมข้อหาให้การสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธชาวเคิร์ดและกลุ่มมุสลิม ตุรกีกล่าวหาว่าสหรัฐฯ ต้องการโจมตีเศรษฐกิจของตุรกี

4) ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นระหว่างตุรกีกับรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ตุรกีต้องการจัดซื้อระบบป้องกันขีปนาวุธ S400 ของรัสเซีย โดยมีกำหนดส่งมอบและติดตั้งใน ค.ศ. 2019 ทั้งนี้สหรัฐฯ มีความกังวลว่าตุรกีอาจนำเครื่องบินรบ F35 มาใช้ทดสอบกับระบบ S400 อันหมายถึงการประลองสมรรถนะและการแข่งขันของระบบโจมตีของรัสเซียกับสหรัฐอเมริกาด้วย จึงเป็นเหตุผลให้สหรัฐฯ ส่งมอบเครื่องบินรบ F35 ให้ตุรกีล่าช้า

5) นโยบายต่างประเทศของตุรกีต่อภูมิภาคตะวันออกกลางและอิหร่าน เป็นอีกเงื่อนไขสำคัญที่กระทบต่อภูมิรัฐศาสตร์ของสหรัฐฯ อย่างมาก ตุรกีมีท่าทีสนับสนุนกระแสอิสลามการเมือง (Political Islam) ในตะวันออกกลางช่วงอาหรับสปริงและสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดสนับสนุนกลุ่มภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) ที่ผลักดันอิสลามการเมืองและได้รับความนิยมอย่างมากในหลาย ๆ ประเทศ เห็นได้จากผลการเลือกตั้งในตูนิเซียและอียิปต์ เป็นต้น กระแสอาหรับสปริงที่มาพร้อมกับความพยายามในการปฏิวัติอิสลามการเมืองในตะวันออกกลางและความนิยมของกลุ่มภราดรภาพมุสลิม ถูกมองเป็นภัยคุกคามต่อระบอบกษัตริย์และผู้นำเผด็จการในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธมิตรสำคัญของสหรัฐฯ อย่างซาอุดีอาระเบีย นอกจากตุรกีแล้วยังมีการค้าที่สนับสนุนกลุ่มภราดรภาพมุสลิมอย่างเปิดเผย เมื่อกาตาร์ถูกซาอุดีอาระเบียและพันธมิตรตัดความสัมพันธ์ตั้งแต่ มิถุนายน ค.ศ. 2017 ตุรกีก็เข้ามาสนับสนุนให้ความช่วยเหลือกาตาร์ ยิ่งไปกว่านี้ทั้งตุรกีและกาตาร์ต่างสานสัมพันธ์ที่ดีกับอิหร่านด้วย (มาโนชญ์ อารีย์, 2018 : 111-114)

ด้วยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและค่าเงินลีราที่อ่อนตัวลงทำให้ตุรกีต้องมอง

หาความช่วยเหลือภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศจีนในฐานะมิตรประเทศที่สำคัญ ในขณะที่จีนก็ต้องการความร่วมมือจากตุรกีในโครงการ OBOR อยู่แล้วในส่วนที่จะเชื่อมจากเอเชียไปยังทวีปยุโรป จีนจึงได้ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจกับตุรกีเป็นเงินสนับสนุนโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของตุรกีกว่า 3.6 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ประธานาธิบดีออร์ดอนถึงกับกล่าวว่า ตุรกีเตรียมที่จะค้าขายกับจีนในฐานะหุ้นส่วนโดยใช้สกุลเงินหยวนกับลีราแทนสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์และอุตสาหกรรมของจีน (Industrial and Commercial Bank of China) ยังได้อนุมัติเงินทุนสำหรับการพัฒนา 2 โครงการสำคัญในตุรกีเป็นเงินกว่า 2.4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ได้แก่ โครงการสร้างทางหลวงและโครงการสร้างสะพานหลายแห่งทางตะวันตกของประเทศ ธนาคารดังกล่าวยังได้อนุมัติเงินทุนสำหรับการพัฒนาโรงผลิตน้ำมันและแก๊สของรัฐบาลตุรกีด้วย (Masanori Tobita 2018)

### **อุยกูร์บนเส้นทางสายไหมของจีนกับปัญหาสิทธิมนุษยชนและความท้าทายของตุรกี**

จากบทบาทของตุรกีในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและปัญหาสิทธิมนุษยชนของมุสลิมในหลายประเทศ เช่น ปัญหามุสลิมโรฮิงยาในเมียนมา ปัญหาชาวปาเลสไตน์ในอิสราเอล และปัญหาผู้ลี้ภัยชาวซีเรีย เป็นต้น กรณีปัญหาสิทธิมนุษยชนอุยกูร์ในซินเจียงของจีนเป็นปัญหาหนึ่งที่ตุรกีให้ความสำคัญมาโดยตลอดเพราะถือเป็นชาวเติร์กกลุ่มหนึ่ง แต่ด้วยสถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจโลกที่รุนแรงทำให้ตุรกีมากขึ้นทำให้ตุรกีต้องหันหาพันธมิตรใหม่อย่างรัสเซียและจีนมากขึ้นดังที่กล่าวมา จึงเกิดคำถามว่าในสถานการณ์เช่นนี้ตุรกีจะมีจุดยืนอย่างไรต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนอุยกูร์ ตุรกีจะให้ความร่วมมือต่อโครงการแถบเส้นทางเศรษฐกิจของจีนอย่างไรท่ามกลางความไม่พอใจของโลกมุสลิมที่มีต่อจีน หรือจีนอาจต้องทบทวนนโยบายที่มีต่อมุสลิมอุยกูร์และปฏิบัติกับชนกลุ่มน้อยนี้ในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ อาจแยกเป็นรายประเด็นดังนี้

## 1) ตรีกีในโครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางของจีน

ตรีกีมีความใกล้ชิดกับจีนมากขึ้นทั้งในแง่การเมืองและกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยตรีกีเป็นประเทศหนึ่งที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank : AIIB) ที่ริเริ่มและผลักดันโดยจีน AIIB ก่อตั้งขึ้นในค.ศ. 2015 หรือ 2 ปีหลังจากที่ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้นำเสนอโครงการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” ซึ่งคาดหวังว่า ตรีกีจะเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญเส้นทางหนึ่งที่เชื่อมระหว่างเอเชียกับยุโรป

การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในโครงการแถบเศรษฐกิจของจีนจะทำให้ตรีกีกลายเป็นศูนย์กลางระหว่างเอเชียกับยุโรปทั้งในด้านเส้นทางการค้า การคมนาคม และการขนส่งพลังงาน ผ่านหลาย ๆ โครงการ เช่น โครงการสะพานข้ามทวีปยูเรเชีย (Eurasian Continental Bridge) ที่จะเชื่อมจีนกับยุโรปผ่านตรีกีด้วยเส้นทางรถไฟ (Mehmet Soylemez, 2017) ซึ่งเป็นเส้นทางหนึ่งใน 6 ระเบียงเศรษฐกิจภายใต้โครงการเส้นทางสายไหม อีกโครงการหนึ่งคือเส้นทางรถไฟ Baku-Tbilisi-Kars (BTK) ซึ่งเป็นโครงการที่มิตรีกีทำร่วมกับอาเซอร์ไบจานและจอร์เจียโดยจะทำให้การส่งสินค้าไปมาระหว่างจีนกับยุโรปมีความคล่องตัวมากขึ้น (Azernews, 2018) บริษัทรัฐวิสาหกิจของจีนยังได้เข้ามาปรับเปลี่ยน ท่าเรือ Kumport (Kumport) ท่าเรือใหญ่อันดับ 3 ของประเทศซึ่งอยู่ในกรุงอิสตันบูลให้กลายเป็นศูนย์ต่อเชื่อมที่สำคัญแห่งหนึ่งของแถบเศรษฐกิจด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, 2017) นอกจากนี้ยังมีแผนการสร้างเส้นทางคมนาคมด้วยรถไฟความเร็วสูงโดยบริษัทของจีนเพื่อเชื่อมเส้นทางตะวันออกกับตะวันตกของตรีกีจากส่วนต่อขยายของโครงการ BTK

ตรีกีกับจีนมีความพยายามในการยกระดับความร่วมมือดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยใน ค.ศ. 2015 ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจร่วมกันว่าด้วยเรื่อง “Harmonization of the Silk Road Economic Belt and the 21<sup>st</sup> Century Maritime Silk Road with the Middle Corridor Initiative” ที่เน้นแถบเศรษฐกิจของเส้นทางสายไหม

ทั้งทางบกและทางทะเลพร้อมกับความริเริ่มเส้นทางใหม่ที่จีนมองว่าจะเป็น “ระเบียงกลาง” (Middle Corridor) ซึ่งหากตุรกีเข้าร่วมจะทำให้เส้นทางเดินสินค้าระหว่างจีนกับยุโรปใช้เวลาอย่างน้อยลงมากหรือจากเดิมต้องใช้เวลา 45 – 60 วัน จะเหลือเพียง 15 วันเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้ลงนามในข้อตกลงความร่วมมือว่าด้วยการรถไฟระหว่างกันด้วย ต่อใน ค.ศ. 2016 ตุรกีกับจีนก็ลงนามในบันทึกความเข้าใจระหว่างกันว่าด้วย “ความริเริ่มเส้นทางและแถบเศรษฐกิจ” (Belt and Road Initiative) ที่รวมตุรกีเข้ามาในโครงการ “Middle Corridor” ด้วย (Mehmet Soylemez, 2017) ตุรกียังแสดงความต้องการต่อการมีส่วนร่วมในโครงการอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะการเข้าร่วมโครงการระเบียงเศรษฐกิจจีน-ปากีสถาน (China-Pakistan Economic Corridor: CPEC) เพื่อที่จะได้ประโยชน์จากโครงการที่เชื่อมต่อไปยังตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือด้วย

ความพยายามในการผลักดันความร่วมมือและกิจกรรมต่างๆ ที่สนองตอบโครงการเส้นทางสายไหมทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าตุรกีมีความคาดหวังเป็นอย่างมากต่อความริเริ่มและการพัฒนาที่จีนเป็นหัวจักรสำคัญ โดยเฉพาะประธานาธิบดีออร์ดุฮอนที่มีส่วนสำคัญมากในการตอบสนองความร่วมมือกับจีนอย่างต่อเนื่อง ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2017 นายออร์ดุฮอน ได้เดินทางเข้าร่วมประชุมความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยเส้นทางสายไหมและแถบเศรษฐกิจที่ประเทศจีน โดยได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากประธานาธิบดีสี จิ้นผิง และได้รับเกียรติให้เป็นผู้กล่าวปราศรัยหลักร่วมกับประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน ของรัสเซีย อันสะท้อนชัดถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นระหว่างจีนกับตุรกี นายออร์ดุฮอนได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของตุรกีในการผลักดันโครงการเส้นทางสายไหมของจีนและกล่าวชื่นชมต่อบทบาทของจีนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของตุรกี เช่น โครงการเส้นทางรถไฟมาร์มาเรย์ (Marmaray rail line) สะพาน ชานัคคาเล่ (Canakkale) และ Yavuz Sultan Selim อุโมงค์ยูเรเชีย และโครงการสนามบินแห่งที่ 3 ในอิสตันบูล ผู้นำตุรกีก็ยังย้ำว่าจะสร้างศูนย์กลางระเบียงเศรษฐกิจแห่งแคสเปียนที่เชื่อมจีนกับยุโรปผ่านตุรกี นายออร์ดุฮอนแสดงความรู้สึกยินดีที่จีนเข้ามาลงทุนในประเทศ หรือโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้น

ฐานและโครงข่ายคมนาคมของประเทศ ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ก็เน้นย้ำถึงความสำคัญในการสร้างความร่วมมือต่างๆ ภายใต้โครงการเส้นทางสายไหม ตลอดจนการประสานงานด้านนโยบายและการสร้างดุลการค้าระหว่างกัน (Mehmet Soylemez, 2017)

## 2) ปัญหาสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์

นับตั้งแต่ ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ตุรกีกับจีนได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกันหลายฉบับและมีโครงการขนาดใหญ่ร่วมกันมากมาย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกันยังคงมีประเด็นท้าทายที่สำคัญยิ่ง กล่าวคือกรณีปัญหาสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์ อันเป็นประเด็นที่สังคมตุรกีให้ความสำคัญมาโดยตลอด แต่รัฐบาลตุรกีก็พยายามวางท่าที่อย่างระมัดระวังที่สุด

องค์การนิรโทษกรรมสากลระบุว่า ชาวอุยกูร์ถูกเลือกปฏิบัติทั้งทางด้านการทำงาน ที่อยู่อาศัย และโอกาสทางการศึกษา การออกกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ และนโยบายในซินเจียงมักกลืนรอนเสรีภาพทางศาสนาของชาวอุยกูร์ เสรีภาพในการรวมตัว การชุมนุมและการแสดงออก มีการปิดกั้นทางความคิดและกิจกรรมทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่โรงเรียนก็ตาม ทั้งนี้ มีเอกสารทางการชิ้นหนึ่งระบุว่า “ห้าม-แม่และผู้ปกครองอนุญาตให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาคัมภีร์ การร่วมฉลองวันสำคัญทางศาสนาและการแสดงออกส่วนตัวถึงการบ่งบอกทางศาสนาเป็นสิ่งต้องห้ามในสถาบันต่างๆ ของรัฐ แม้แต่ในมัสยิดเจ้าหน้าที่ก็จะสอดส่องและแทรกแซง หากมีสิ่งใดที่ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเกิดความคับข้องใจเท่ากับเป็นพฤติกรรมการแบ่งแยกดินแดนซึ่งมีโทษถึงตายได้ นอกจากนี้ ยังมีการคุกคามในรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย เช่น การห้ามใช้ภาษาอุยกูร์ในโรงเรียน บังคับให้ชาวมุสลิมรับประทานอาหารกลางวันที่รัฐจัดเตรียมไว้ในช่วงที่มุสลิมต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เจ้าหน้าที่รัฐโจมตีการใส่ผ้าคลุมของผู้หญิงอุยกูร์ เด็กนักเรียนหญิงถูกลงโทษเพียงเพราะสวมผ้าคลุมผมและใส่กระโปรงที่ยาวเกินไป การละเมิดที่มัสยิดโดยเฉพาะในวันศุกร์ที่มีการรวมตัวกันและการเทศนาจะถูกจับจ้องอย่างใกล้ชิดเพื่อประกันว่าจะไม่มีเด็ก

ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีเข้าร่วมกิจกรรม” (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2017 : 39)

ในรายงานของโครงการสิทธิมนุษยชนอุยกูร์ (the Uyghur Human Rights Project) ระบุว่า มุสลิมในซินเจียงได้รับความเดือดร้อนอย่างมากจากการจำกัดการใช้อินเทอร์เน็ต และหากมีการแสดงความเห็นแสดงความไม่พอใจแม้เพียงเล็กน้อยก็จะถูกจับกุมขัง มีคนจำนวนมากถูกจับขังเนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าว แต่สำหรับศาสนิกอื่น เช่น พุทธจะได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติศาสนกิจได้เสรี รวมทั้งกลุ่มมุสลิมชนชาติอื่นก็จะได้รับการผ่อนปรนทางศาสนามากกว่า เช่น ชาวหุย เป็นต้น (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2017 : 39-40) ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลจีนมองว่าชาวอุยกูร์เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการมุสลิมหัวรุนแรง

### 3) ความรุนแรงต่อชาวอุยกูร์และท่าทีของรัฐบาลตุรกี

นับตั้งแต่ ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ตุรกีกับจีนได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกันหลายฉบับและมีโครงการขนาดใหญ่ร่วมกันมากมาย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกันยังคงมีประเด็นท้าทายที่สำคัญยิ่ง กล่าวคือ กรณีปัญหาสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์ อันเป็นประเด็นที่สังคมตุรกีให้ความสำคัญมาโดยตลอด แต่รัฐบาลตุรกีก็พยายามวางท่าทีอย่างระมัดระวังที่สุด

กรณีนั้นปัญหาอุยกูร์ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับตุรกีเป็นระยะๆ และเป็นวิกฤตเพียงช่วงเวลาสั้นๆ เช่น กรณีการประท้วงและก่อการจลาจลครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 2009 ที่เมืองอูรุมฉี เมืองหลวงของซินเจียง ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 200 คน ซึ่งจากข้อมูลของจีนชี้ว่า ผู้ตายส่วนใหญ่เป็นชาวยุ้ยเจ๋อ เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงได้จับกุมและคุมขังชาวอุยกูร์ในฐานะผู้ต้องสงสัยเป็นจำนวนมาก (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2017 : 43) ในขณะนั้น นายอัครตุฮอน ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีตุรกีแสดงปฏิกิริยาอย่างเข้มข้นพร้อมกับชี้ว่า การปราบปรามของจีนเข้าข่ายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ สร้างความไม่พอใจให้กับจีนเป็นอย่างมาก (Mehmet Soylemez, 2017) แต่หลังจากนั้นไม่นานตุรกีก็ขับเคลื่อนงานทางการทูตอย่างหนักเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนและประส

ความสำเร็จเป็นอย่างดี

ใน ค.ศ. 2015 มีกระแสข่าวโจมตีว่าทางการเงินได้สังหารชาวมุสลิมอยู่ขณะนี้ถือศีลอด ส่งผลให้เกิดการประท้วงเงินครั้งใหญ่ในตุรกี โดยมีกลุ่มอนุรักษนิยมและสื่อที่สนับสนุนรัฐบาลเป็นแกนนำ (Salin Girit, 2015) อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้นนายอัครคุมอนซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี พร้อมกับทีมบริหารของเขาพยายามวางตัวอย่างระมัดระวังและหลีกเลี่ยงที่จะมีส่วนร่วมในการประท้วงหรือการแสดงจุดยืนต่อสื่อมวลชน จึงทำให้วิกฤตครั้งนี้ไม่ส่งผลต่อความสัมพันธ์กับจีน ยิ่งไปกว่านั้นไม่นานหลังเหตุการณ์นี้จบลง นายอัครคุมอนยังได้เดินทางเยือนจีนและพบปะกับ นายสี จิ้นผิง เพื่อยืนยันการให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองประเทศ อีกด้านหนึ่งในปีเดียวกันนี้ ตุรกีได้เสนอให้ที่พักพิงต่อผู้ลี้ภัยอยู่ยูกูร์ที่หนีมาจากจีน จึงทำให้จีนเตือนไปยังตุรกีว่า การทำแบบนี้อาจจะเป็นพิษต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันและจะทำให้ความร่วมมือด้านต่างๆ อาจสลดลงได้

อย่างไรก็ตาม หากย้อนมองตั้งแต่ต้น ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ผู้นำตุรกีจะมีการวางท่าทีต่อปัญหาอยู่ยูกูร์ในลักษณะที่อ่อนโยนลงและหันมาผูกมิตรกับจีนยิ่งขึ้น ใช้ภาษาในเชิงสร้างสรรค์ต่อประเด็นที่อ่อนไหวนี้อย่างเห็นได้ชัด เช่น เมื่อค.ศ. 2002 นายกรัฐมนตรี Bulent Ecevit กล่าวกับนายกรัฐมนตรีจีนนายจู หรงจี (Zhu Rongji) โดยเปรียบมณฑลซินเจียงเป็นเหมือน “สะพาน” ที่เชื่อมตุรกีกับจีน ใน ค.ศ. 2009 ประธานาธิบดีอับดุลลฮ์ กุล กล่าวในลักษณะเดียวกันว่าชาวอยู่ยูกูร์ก็เปรียบเหมือน “สะพาน” ระหว่างทั้งสองประเทศ (Mehmet Soylemez, 2017) ต่อมาใน ค.ศ. 2011 บริษัทการบินของจีนได้เปิดเที่ยวบินตรงระหว่างอิสตันบูลกับเมืองอูรุมฉี นอกจากนั้น บริษัทอุตสาหกรรมของตุรกีก็ไปเปิดที่อูรุมฉีด้วย จีนกับตุรกีจึงมีการสานสัมพันธ์และร่วมมือกันมากขึ้นในหลายๆ โครงการที่เชื่อมระหว่างอูรุมฉีกับอิสตันบูล

อาจกล่าวได้ว่า แม้ปัญหาอยู่ยูกูร์จะเป็นประเด็นอ่อนไหว แต่ทั้งรัฐบาลตุรกีและทางการเงินต่างพยายามบริหารจัดการไม่ให้กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน ใน

ขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่าประเด็นนี้ยังคงดำรงอยู่ในเบื้องลึกของความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนและอาจปะทุขึ้นจนต้องกระทบกระทั่งกันได้ทุกเมื่อ เพราะปัญหาสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์และพื้นที่ซินเจียงเป็นประเด็นที่อ่อนไหวต่อความรู้สึกของกลุ่มชาตินิยมเติร์กเป็นอย่างยิ่ง ในอีกด้านหนึ่งปัญหาอุยกูร์ในมุมมองของสังคมจีนก็อ่อนไหวเช่นกันโดยเฉพาะในแง่ของความมั่นคง มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้อินเตอร์เน็ตชาวจีนใน ค.ศ. 2015 พบว่า ร้อยละ 86 เชื่อว่าตุรกีให้การสนับสนุนกลุ่มขบวนการอิสลามเตอร์กิสถานตะวันออก (East Turkestan Islamic Movement: ETIM) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทางการจีนประกาศเป็นกลุ่มก่อการร้ายมาตั้งแต่ต้น ค.ศ. 2002 (Mehmet Soylemez, 2017)

อีกปัญหาหนึ่งที่อาจบั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างกัน คือ การเดินทางไปร่วมรบในซีเรียของนักรบอุยกูร์ซึ่งตามข่าวระบุว่ามียุทธพลประมาณ 2,000-2,500 คนที่ไปร่วมกับกลุ่มอัลนุสราห์ฟรอนท์ (Al-Nusra Front) และอีก 500-1,000 คนไปร่วมกับกลุ่มรัฐอิสลามหรือไอเอสในค.ศ. 2016 (Islamic State) นอกจากนั้นในกรณีวิกฤตสงครามกลางเมืองในซีเรีย ตุรกีกับจีนยังมีจุดยืนที่แตกต่างกันด้วย โดยตุรกีอยู่ในกลุ่มที่ต่อต้านและต้องการโค่นล้มประธานาธิบดีบาชาร์ อัล อัสซาด (Bashar al – Assad) ในขณะที่จีนสนับสนุนระบอบอัสซาด ซึ่งเป็นความไม่ลงรอยที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับตุรกีได้ แต่ด้วยกับความพยายามของตุรกีในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้ตุรกีสงวนท่าทีต่อจีนในประเด็นนี้มาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงนักรบในซีเรียซึ่งจีนเชื่อว่าส่วนใหญ่เดินทางเข้าไปในซีเรียผ่านทางตุรกี โดยสื่อของจีนได้นำเสนอรายงานที่ระบุว่า “กลุ่มติดอาวุธอุยกูร์ยอมรับว่าพวกเขาเข้าสู่ซีเรียผ่านชายแดนตุรกีด้วยความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ตุรกี ซึ่งทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น” (Mehmet Soylemez, 2017)

พัฒนาการที่ตามมาซึ่งกลายเป็นอีกประเด็นสำคัญคือเมื่อกลุ่มไอเอสสูญเสียฐานที่มั่นตั้งแต่ ค.ศ. 2017 ปัญหาคือ กลุ่มติดอาวุธอุยกูร์ที่ติดอยู่ในซีเรีย ตุรกี หรือในพื้นที่ตะวันออกกลางจะไปอยู่ที่ไหนหรือหากพวกนี้ต้องการเดินทางกลับจีนจะมี

วิธีการจัดการอย่างไร ซึ่งตุรกีถือเป็นช่องหรือเส้นทางกลับสู่เงินที่เป็นไปได้มากที่สุด และเป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่อาจกระทบต่อความสัมพันธ์กับจีน อีกทั้งจีนยังมองว่า สมาชิกกลุ่มติดอาวุธอุยกูร์ที่อาศัยอยู่ในตุรกีเป็นภัยคุกคามต่อผลประโยชน์ของจีนในต่างแดนซึ่งเป็นประเด็นที่ตุรกีให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและจับตาอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้กระทบต่อความสัมพันธ์กับจีน

## วิเคราะห์ตุรกีกับแนวทางเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement)

ตุรกีภายใต้การนำของประธานาธิบดีแอร์ดูฆอน มีทิศทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและการตอบสนองโครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางของจีนอย่างชัดเจนอันเนื่องมาจากผลประโยชน์และความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ ในขณะที่จีนก็ให้ความสำคัญกับตุรกีในฐานะพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ที่จะเชื่อมจีนสู่ยุโรปเช่นกัน ปัญหาระหว่างสหรัฐฯ กับตุรกีจึงเป็นโอกาสให้จีนยกระดับความร่วมมือกับตุรกีมากยิ่งขึ้น แต่โอกาสและความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือระยะยาวผ่านโครงการเส้นทางสายไหมอาจมีอุปสรรคระหว่างทางได้เสมออันเนื่องมาจากปัญหาอุยกูร์ที่อ่อนไหวดังที่กล่าวมา

แม้ตุรกีต้องการตอบสนองโครงการเส้นทางสายไหมของจีนและมีผลประโยชน์ร่วมกันมากเพียงใดหรือต้องพึ่งพิงจีนในเชิงยุทธศาสตร์ แต่ตุรกีก็จำเป็นที่จะต้องแสดงการสนับสนุนชาวมุสลิมอุยกูร์เชื้อสายเติร์กอยู่เสมอ ด้วยเหตุผลสำคัญหลายประการ กล่าวคือ สังคมตุรกีให้ความสนใจต่อประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนของชาวอุยกูร์มาก และกลุ่มชาตินิยมในประเทศก็ขับเคลื่อนการสนับสนุนชาวอุยกูร์เป็นวาระสำคัญ อีกทั้งพรรคขบวนการชาตินิยม (Nationalist Movement Party: MHP) ยังเป็นหนึ่งในพรรครัฐบาลร่วมกับพรรคยุติธรรมและการพัฒนา (AKP) ของนายแอร์ดูฆอน โดยความเป็นตุรกีชาตินิยมถือว่าอุยกูร์ซึ่งพูดภาษาเตอร์กิกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวใหญ่ของชาติพันธุ์เติร์กที่กระจายอยู่ทั่วยูเรเชีย กลุ่มเหล่านี้จะผลักดันให้รัฐบาลช่วยเหลือหรือให้ที่พักพิงชาวอุยกูร์รวมทั้งสนับสนุนการเคลื่อนไหวในการต่อต้านจีนด้วย

อีกเหตุผลสำคัญ คือ นโยบายต่างประเทศในยุคของนายอัครคูซอนที่ผ่านมารวม ทั้งพรรคการเมืองของเขามีวิวัฒนาการมาจากขบวนการการเมืองนิยมแนวทางอิสลาม ของผู้นำเดิมที่ชื่อ นายนิคมิตดิน อ์ราบาคาน ผู้ซึ่งยึดมั่นแนวทางอิสลามตามแบบ นาย ฮาซัน-อัลบันนา ผู้ก่อตั้งขบวนการภราดรภาพมุสลิมในอียิปต์ โดยอุดมการณ์ของ ภราดรภาพมุสลิม คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้มีคุณธรรมแบบอิสลามที่ เน้นความเป็นประชาชาติสากลของโลกอิสลาม (Islamic Ummah) และไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับแนวคิดรัฐ-ชาติ (ศราวุฒิ อารีย์, 2013) ดังนั้น ในด้านหนึ่งนโยบาย ต่างประเทศของรัฐบาลตุรกีจะให้ความสำคัญกับปัญหามนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนของมุสลิมที่เผชิญการกดขี่ในพื้นที่ต่างๆ เช่น กรณียาเลสเตนและโรฮิงยา รวมถึง ชาวอุยกูร์ในจีนด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางในการให้ความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนของตุรกี ต่อปัญหาเหล่านี้ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทนั้น ๆ โดยแนวทางสำคัญ ประการหนึ่ง คือ การเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ ไม่ใช่การปะทะโดยตรงหรือ มาตรการที่ทำให้รัฐคู่กรณีไม่พอใจ แต่ใช้การสานสัมพันธ์ในลักษณะภารกิจนิยมที่มี ผลประโยชน์ร่วมกันและใช้การยื่นมือเข้าช่วยเหลือในทางอ้อม ซึ่งนอกจากจะยังรักษา ความสัมพันธ์และดำรงผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังสามารถผลักดันความช่วยเหลือใน รูปแบบอื่น ๆ ในวิถีการเมืองและการทูตเข้าช่วยเหลือ แต่อาจมีบางสถานการณ์ที่ต้อง แข็งกร้าวเพื่อให้เกิดแรงกดดันอีกฝ่ายอย่างหนัก อาทิความผูกพันทางเศรษฐกิจสร้าง อำนาจต่อรองเมื่อประเมินได้ว่าเป็นฝ่ายได้เปรียบและอีกฝ่ายไม่ต้องการเสียประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ ยกตัวอย่าง กรณีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับอิสราเอล ตุรกี เป็นประเทศมุสลิมไม่ก็ประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตและเศรษฐกิจกับอิสราเอล แต่นั่นไม่ได้ทำให้ตุรกีเพิกเฉยต่อประเด็นปัญหาปาเลสไตน์ ในขณะที่เดียวกันตุรกีก็ สามารถใช้ความผูกพันทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์บางอย่างที่ทำให้อิสราเอลต้องพึ่ง พิงตุรกีมาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงการให้ความช่วยเหลือชาวปาเลสไตน์และกดดัน อิสราเอล รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความสัมพันธ์ที่ดี

กับกลุ่มฮามาส (Hamas) ที่อิสราเอลมองว่าเป็นกลุ่มก่อการร้าย อิสราเอลก็กล่าวหาตุรกีว่าสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายเช่นกัน แม้ความสัมพันธ์ทางการเมืองจะตึงเครียด แต่ปรากฏว่าตัวเลขการค้าขายทวิภาคีระหว่างกันกลับเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จาก 3.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ เป็น 5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 2014 (ศราวณี อารีย์, 2017)

ความสัมพันธ์ระหว่างอิสราเอลกับตุรกียังคงต้องดำเนินต่อไปเพราะอิสราเอลจำเป็นต้องค้าขายกับตุรกี เพราะไม่มีชาติอาหรับไหนในตะวันออกกลางกล้าจะมาติดต่อกับอิสราเอลอย่างเปิดเผย ขณะเดียวกัน ตุรกีก็มีนโยบายให้อิสราเอลต้องพึ่งพาอาศัยตุรกีให้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น การวางท่อก๊าซจากอิสราเอลเข้าไปขายในยุโรป หากอิสราเอลไม่พึ่งพาตุรกี อิสราเอลจะต้องจ่ายเงินลงทุนมหาศาล (ประมาณ 15,000 ล้านดอลลาร์) เพื่อวางท่อก๊าซผ่านประเทศกรีซและไซปรัส ก่อนเอาไปขายในยุโรป แต่หากอิสราเอลวางท่อก๊าซผ่านตุรกี ค่าใช้จ่ายจะลดลงมาทันทีเหลือแค่ 2,000 ล้านดอลลาร์ ด้วยลักษณะการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบนี้ทำให้ตุรกีมีอำนาจต่อรองกับอิสราเอลและเป็นเพียงประเทศเดียวที่ได้รับการเปิดทางให้เข้าไปช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการฟื้นฟูฉนวนกาซา (Gaza) หลังสงคราม ทั้งที่กาซาถูกปิดล้อมมานาน (ศราวณี อารีย์, 2017)

ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับจีนและปัญหาอุยกูร์ก็เช่นเดียวกัน ตุรกีใช้แนวทางเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ในการรักษาจุดยืนต่อปัญหาอุยกูร์ไปพร้อม ๆ กับเดินหน้าสร้างความร่วมมือกับจีนมาตลอด โดยเฉพาะความร่วมมือบนเส้นทางสายไหมใหม่ อันเป็นการรักษาอุดมการณ์ชาตินิยมกับแนวคิดอิสลามนิยมไปพร้อม ๆ กันซึ่งหนุนเสริมภาพลักษณ์ของตุรกีในสายตาโลกมุสลิมไปด้วย ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติทั้งในแง่เศรษฐกิจและภูมิรัฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่จะทำให้ตุรกีมีอำนาจต่อรองในอนาคต

หากย้อนมองลักษณะความสัมพันธ์ตุรกี-จีน ในช่วงเกือบ 4 ทศวรรษที่ผ่านมาจะพบว่า แม้ตุรกีจะแสดงจุดยืนต่อประเด็นปัญหาอุยกูร์ซึ่งทำให้จีนไม่พอใจหลายครั้ง

โดยเฉพาะนายอัครคูมอนที่เคยดำเนินกิจการอย่างรุนแรงจากเหตุการณ์ ค.ศ. 2009 แต่ในขณะเดียวกันก็มีการทำข้อตกลงทางทหารที่สำคัญกับจีนและมีการซ้อมปฏิบัติการทางทหารร่วมกัน พัฒนาเป็นความร่วมมือด้านการป้องกันประเทศ การซื้อขายอาวุธ การค้าและการลงทุนระหว่างกัน อีกทั้งตุรกียังพยายามเข้าหาจีนในกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ที่จีนมีบทบาทนำ เช่น ความพยายามของตุรกีในการเข้าร่วมกับกลุ่ม BRICS (ที่ประกอบด้วยบราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้) ความพยายามจะเข้าร่วมกลุ่มองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (SCO, ตุรกีเป็นประเทศคู่เจรจา) หรือการร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้งธนาคาร AIIB เป็นต้น

เมื่อตุรกีกับจีนมีความร่วมมือกันมากขึ้นหลายมิติผ่านโครงการเส้นทางสายไหมที่ทำให้ทั้งสองประเทศยึดโยงกันทั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะยาวและยุทธศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่ต้องพึ่งพากัน ทำให้ตุรกีมีแนวทางในการต่อรองกับจีนในเชิงสุนทรีย์มากขึ้นเมื่อต้องแสดงจุดยืนเพื่อผลประโยชน์ของอูยกูร์ เช่น การนำเสนอแนวคิดการทำให้มณฑลซินเจียงและชาวอูยกูร์เป็นสะพานที่เชื่อมมิตรภาพระหว่างทั้งสองประเทศที่กำลังขับเคลื่อนอนาคตเส้นทางสายไหมร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนจะรับรู้ถึงความอ่อนไหวของสังคมตุรกีต่อปัญหาอูยกูร์หรือแม้ว่าจะตระหนักถึงความสำคัญของตุรกีต่อโครงการเส้นทางสายไหมของจีน แต่ก็มีกระแสข่าวว่าทางการจีนยังละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวอูยกูร์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วง ค.ศ. 2018 มีรายงานออกมามากมายที่ยืนยันว่าจีนได้สร้างค่ายกักกันชาวมุสลิมอูยกูร์ขนาดใหญ่ขึ้นในมณฑลซินเจียง ซึ่งในรายงานระบุว่า มีชาวอูยกูร์กว่า 1 ล้านคนที่ถูกจับหรือลักพาตัวมายังค่ายแห่งนี้เพื่อมาทำการล้างสมองและกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ ทำให้สหประชาชาติมีความกังวลอย่างมากต่อสถานการณ์ในซินเจียง แต่กระนั้นทางการจีนได้ปฏิเสธและยืนยันว่าค่ายดังกล่าวเป็นเพียงโครงการ “ตั้งถิ่นฐานใหม่” (resettlement) เพื่อปรับแนวคิดทัศนคติของมุสลิมอูยกูร์ที่เจ้าหน้าที่มองว่าเป็นพวกมีแนวคิดหัวรุนแรง (Alexandra Ma, 2018) นอกจากนี้ ยังมีรายงานที่ระบุว่าทางการจีนได้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายรูป

แบบ ไม่ว่าจะเป็นการแอบติดตามความเคลื่อนไหวของอุยกูร์ผ่านระบบโทรศัพท์มือถือ บังคับให้โกนเครา ไม่ให้แต่งกายแบบมุสลิม เป็นต้น

ตุรกีในฐานะประเทศมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญถูกจับตาและถูกตั้งคำถามว่าไม่ได้หยิบยกประเด็นเหล่านี้ขึ้นมาเป็นวาระสำคัญหรือวิพากษ์วิจารณ์จีนเหมือนในอดีต แต่หากมองนโยบายของตุรกีตามแนววิเคราะห์แบบเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ อาจกล่าวได้ว่า การที่จีนใช้มาตรการต่างๆ ที่รุนแรงต่อชาวอุยกูร์โดยไม่เกรงใจตุรกีนั้นอาจมองได้ว่า จีนประเมินว่าตุรกีซึ่งกำลังเผชิญปัญหาหลายด้านไม่พร้อมที่จะลุกขึ้นมามีปัญหากับจีนในทางตรง และสะท้อนอีกว่าตุรกียังไม่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ที่ทรงพลังมากพอที่จะยับยั้งเงินจากการคุกคามสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์ แต่ในอนาคตหากมีการพัวพันภารกิจและผลประโยชน์ที่ยึดโยงกันมากขึ้นจากโครงการเส้นทางสายไหมหรือแถบเศรษฐกิจใหม่ ตุรกีอาจมีพลังต่อรองมากพอที่จะทำให้จีนคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติที่ผูกโยงกับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของมุสลิมอุยกูร์ในซินเจียง เหมือนที่ตุรกีประสบความสำเร็จจากการณิของอิสราเอลมาแล้ว

### บทสรุป

ตุรกีกับจีนแม้จะไม่ได้เป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกัน แต่ที่ผ่านมาก็ไม่ได้ขัดแย้งรุนแรงจนกระทบต่อผลประโยชน์และความร่วมมือต่อกันมากนัก ในยุคสงครามเย็นทั้งสองประเทศยืนอยู่ข้างตรงข้ามทางการเมือง หลังยุคสงครามเย็นประเด็นปัญหาอุยกูร์ยังคงเป็นปัญหาอ่อนไหวของทั้งสองประเทศและทำให้เกิดความตึงเครียดเป็นระยะๆ แต่ด้วยเหตุผลความจำเป็นของภูมิทัศน์การเมืองและเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนไป ทำให้ทั้งสองประเทศต้องประคองความสัมพันธ์ระหว่างกัน จนกระทั่งพัฒนาเป็นความร่วมมือหลากหลายด้านและความมุ่งหวังที่จะสร้างความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ต่อไป แม้จะมีปมปัญหาความขัดแย้งเรื่องสิทธิมนุษยชนอุยกูร์และจุดยืนต่อปัญหาการเมืองระหว่างประเทศในตะวันออกกลางก็ตาม

นับตั้งแต่ปฏิบัติการซ้อมรบร่วมกันครั้งแรกและครั้งเดียว หรือ “อินทรี

อานาโตเลีย 2010” และจากการที่ประธานาธิบดี สี จิ้นผิง นำเสนอโครงการเส้นทางสายไหมอีกครั้งใน ค.ศ. 2013 ภายใต้แถบเศรษฐกิจใหม่ที่พาดผ่านตุรกีซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อเอเชียกับยุโรปทำให้จีนให้ความสำคัญกับตุรกีมากขึ้น ในขณะเดียวกันตุรกีที่ต้องการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการสร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศเห็นถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือกับจีนในโครงการเส้นทางสายไหม อีกทั้งปัญหาความขัดแย้งระหว่างตุรกีกับสหรัฐฯ และตะวันตก ยิ่งผลักดันให้ตุรกีใกล้ชิดกับจีนอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ การสานสัมพันธ์ของตุรกีที่มีต่อจีนยังสะท้อนให้เห็นแนวทางใหม่ในลักษณะของการสร้างความเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมอุยกูร์และการพัฒนามณฑลซินเจียงแทนการเผชิญหน้าหรือการปะทะขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งรักษาดุลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปพร้อมๆ กับจุดยืนด้านชาตินิยมและอุดมการณ์ทางศาสนาอันเป็นจุดเด่นของประธานาธิบดีออร์ดูฆอนและพรรครัฐบาลของเขา

ความมุ่งหวังดังกล่าวของตุรกีที่ต้องการสร้างความร่วมมือเพื่อยับยั้งจีนไม่ให้ละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์ อาจยังไม่เห็นผลมากนักในระยะสั้นเพราะยังมีข่าวการปฏิบัติต่อมุสลิมอุยกูร์อย่างไม่เหมาะสม แต่ในระยะยาวหากมีการขยายความร่วมมือและความเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างกันจากโครงการเส้นทางสายไหมหรือแถบเศรษฐกิจใหม่อาจทำให้ตุรกีกับจีนมีความแนบแน่นกันมากขึ้นโดยจะส่งผลดีต่อสถานการณ์ของชาวอุยกูร์ในลักษณะต่างตอบแทนบนเหตุผลของความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งในมิติของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ จีนอาจต้องเปิดทางให้ตุรกีเข้าถึงการลงทุนและร่วมพัฒนาซินเจียงมากขึ้นตามแนวคิดของตุรกีที่เสนอให้ซินเจียงเป็นสะพานเชื่อมระหว่างจีนกับตุรกี ในขณะเดียวกันโครงการเส้นทางสายไหมที่พาดผ่านตุรกีไปยังยุโรปอาจจะเป็นอำนาจต่อรองที่สำคัญของตุรกีในอนาคตได้ ทั้งนี้เมื่อเทียบเคียงกับกรณีทีอิสราเอลเปิดทางให้ตุรกีเข้าถึงกาซ่าเพื่อส่งความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในพื้นที่

ในอดีตมีความพยายามในการใช้นโยบายต่างประเทศในลักษณะของความเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ในหลายกรณี แทนการปะทะหรือกดดัน เช่น กรณีนโยบายของสหรัฐฯ ต่อแอฟริกาใต้ใน ค.ศ. 1980 เพื่อกระตุ้นให้การเปลี่ยนแปลงภายในภูมิภาค หรืออีกตัวอย่างกรณีความสำเร็จของไทยในการชักชวนให้อาเซียน (ASEAN) แสดงจุดยืนและนโยบายเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ต่อพม่า เพราะการกดดันจากภายนอกในลักษณะซึ่งการข่มขู่ลงโทษไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในเมียนมาได้หรือไม่สามารถชักพาให้เมียนมาเปิดประเทศและยอมเข้าร่วมกับอาเซียนได้ ซึ่งที่ประชุมอาเซียนเห็นด้วยกับไทยจนออกเป็นมติร่วมกันในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนเมื่อ ค.ศ. 1991 จนกระทั่งใน ค.ศ. 1994 ไทยสามารถเชิญเมียนมาเข้าร่วมการประชุมอาเซียนในฐานะแขกของรัฐบาลไทยได้สำเร็จ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกสำหรับผู้นำเมียนมาที่ได้มีโอกาสร่วมเวทีประชุมระดับภูมิภาคอันเป็นย่างก้าวที่นำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือระหว่างเมียนมากับประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนเมียนมาตัดสินใจเข้าร่วมกับอาเซียนใน ค.ศ. 1997

ดังนั้น การกดดันจากภายนอกหรือจากตรรกะจึงไม่น่าจะเป็นผลดี ตรงกันข้ามจะยิ่งทำให้จีนปิดกั้นการเข้าถึงข่าวสารความเป็นไปในจีนเฉียงซึ่งจะยิ่งทำให้สถานการณ์การตรวจสอบเป็นไปได้ยาก และจะเป็นการเปิดช่องให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวอุยกูร์มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันตรรกะก็ยิ่งต้องอาศัยจีนในหลายๆ ด้านดังที่กล่าวมา ด้วยเหตุนี้ การเกี่ยวพันเชิงสร้างสรรค์ที่ยึดโยงกันด้วยผลประโยชน์และยุทธศาสตร์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ตรกิมุ่งหวังว่าจะช่วยให้สถานการณ์ของชาวอุยกูร์ในจีนเฉียงดีขึ้นไปพร้อมๆ กับความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตรกิกับจีนที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ตรกิศาคาดหวังว่าอย่างน้อยจีนควรต้องเกรงใจตรกิบ้างทั้งในฐานะหุ้นส่วนพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ และในฐานะที่ตรกิเป็นสมาชิกองค์การนาโต้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ยังมีกระแสข่าวการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวอุยกูร์หนักขึ้น ตรกิอาจต้องแสดงจุดยืนที่ชัดเจนในการต่อต้านหรือประณามจีน (เช่นเดียวกับเมื่อ ค.ศ. 2009) เพราะแรงกดดันจากทั้งพรรคการเมืองและกลุ่มชาตินิยมในประเทศ ตลอดจนโลกมุสลิมที่คาดหวังในบทบาทที่เข้มแข็งของตรกิ

## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

- ปัญญา วิพัฒนานันท์. 2558. *ประวัติศาสตร์เติร์ก จากชนเผ่าเร่ร่อนถึงมหาจักรวรรดิ  
ออตโตมัน*. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป.
- มานิชญ์ อารีย์. 2561. *โดนัลด์ ทรัมป์ กับโลกมุสลิม: จากนโยบายสู่การปฏิบัติและ  
ผลลัพธ์*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ศราวณี อารีย์. 2556. “สองสายธารแห่งขบวนการอิสลามในตุรกี.” *คม-ชัด-ลึก*, เข้า  
ถึงเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2561. [http://www.komchadluek.net/news/  
politic/175701](http://www.komchadluek.net/news/politic/175701)
- ศราวณี อารีย์. 2560. “สัมพันธ์ตุรกี-อิสราเอลกับปัญหาปาเลสไตน์.” *Mtoday*, เข้า  
ถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2561. <http://www.mtoday.co.th/22564>
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. 2560. “ความรุนแรงไร้พรมแดนของผู้ลี้ภัยข้ามชาติ: กรณีศึกษา  
ชาวอุยกูร์จากจีนเจียง.” *เอเชียปริทัศน์* 38(2): 32.

### ภาษาต่างประเทศ

- AKCAY, Nurettin. 2017. “Turkey-China Relations within the Concept of the  
New Silk Road Project.” *Aralik* 1(3): 73-96. Accessed November  
22, 2018. <http://dersipark.gov.tr/download/article-file/391676>
- Girit, Salin. 2015. “China-Turkey relationship strained over Uighurs.” *BBC  
News*, 9 July. Accessed November 30, 2018. [https://www.bbc.  
com/news/world-asia-china-33440998](https://www.bbc.com/news/world-asia-china-33440998)
- Jin, Wang. 2016. “After the Failed Coup: A New Dawn for China-Turkey

Relations?." *The Diplomat*, August 10. Accessed November 20, 2018. <https://thedi diplomat.com/2016/08/after-the-failed-coup-a-new-dawn-for-china-turkey-relations/>

Kaya, Karen, and Dorian Jones. 2012. "Turkey, China deepen ties during rare visit." *Voanews.com*, October 10, Accessed November 18, 2018. <http://www.tadayszaman.com/news-272194-turkey-china-set-eyes-on-100-bln-in-mutual-trade.html>

Kaya, Karen. 2013. "Turkey and China: Unlikely Strategic Partners." *FMSO*, August 21. Accessed November 21, 2018. <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/200396>

Ma, Alexandra. 2018. "Why the Muslim World isn't Saying Anything About China's Repression and 'Cultural Cleansing' of its Downtrodden Muslim Minority." *Business Insider*, August 27. Accessed November 29. <https://www.businessinsider.com/why-muslim-countries-arent-criticizing-china-uighur-repression-2018-8>

Petersen, Alexandros and Raffaello Pantucci. 2012. "China and Turkey Revive the Silk Road." *The Commentator*, May 22. Accessed November 30, 2018. [http://www.thecommentator.com/article/1230/china\\_and\\_turkey\\_revive\\_silk\\_road](http://www.thecommentator.com/article/1230/china_and_turkey_revive_silk_road)

Raffaello, Pantucci and Alexandros Petersen, 2013. "Turkey: Abandoning the EU for the SCO?." *The Diplomat* (blog), February 17. Accessed, November 25, 2018. <http://thedi diplomat.com/2013/02/turkey-abandoning-the-eu-for-the-sco/>

- Soylomez, Mehmet. 2017. "Turkey and China An Account of Bilateral Relations Evolution." *DGRIS Asia Centre*, Accessed November 22, 2018. [https://centreasia.hypotheses.org/files/2018/06/22-Soylomez-ChineTurquie\\_Déc2017.pdf](https://centreasia.hypotheses.org/files/2018/06/22-Soylomez-ChineTurquie_Déc2017.pdf)
- Tao, Zan. 2009. "Uncertainty and Ambiguity: Turkey's Perception on the Rise of China." *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies* 3(1): 66-79.
- Tobita, Masanori. 2018. "China money flows into Turkey as crisis creates opening." *Nikkei Asian Review*, 22 August. Accessed November 21. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-Relations/China-money-flows-into-Turkey-as-crisis-creates-opening>
- Trend. 2018. "BTK Railway is modern Silk Road." *Azernews*, September 3. Accessed November 19, 2018. <https://www.azernews.az/business/137025.html>
- "Turkey agrees to host missile early warning radar for Nato." 2011. *The Guardian*, September 2. Accessed November 20, 2018. <https://www.theguardian.com/world/2011/sep/02/turkey-missile-warning-radar-nato>
- Weitz, Richard. 2010 "Turkey and China Establish Strategic Partnership." *Turkey Analyst*, October 25. Accessed November 21, 2018. <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/230-turkey-and-china-establish-strategic-partnership.html>